

Les restes del Born: jaciment i biblioteca?

En la qüestió del Born han vingut a coincidir tres prioritats diferents: la voluntat de conservar una valuosa obra d'arquitectura del ferro, les restes arqueològiques descobertes (la importància de les quals no se sospitava anteriorment) i la necessitat de trobar un emplaçament per a la futura biblioteca pública de Barcelona (no pas del barri de la Ribera, com potser convé de recordar a algun sector del veïns que sembla considerar que només a ells els afecta).

De les tres prioritats, només la primera i la segona són compatibles. La coberta del vell mercat del Born, que ha preservat les restes durant més d'un segle, és l'entorn ideal per exhibir-les al públic, i aquesta funció permetrà, a la vegada, que l'edifici es mostri en tota la seva potència.

La biblioteca no solament no és compatible amb la preservació de les restes —d'un tros de la ciutat de començaments del segle XVIII, conservat d'una manera soprenent— sinó que no ho és tampoc amb l'edifici del Born.

Barcelona no té avui una gran biblioteca pública com correspon a una ciutat de les seves dimensions i de la seva importància cultural. No ho són ni les universitàries, reservades a la comunitat dels que hi estudien i hi treballen, ni la de Catalunya, que ha de complir una tasca específica molt diferent a la d'atendre el conjunt dels ciutadans que cerquen un equipament on, sense necessitat de carnets ni afiliacions, puguin fer una consulta o llegir un llibre.

Una biblioteca d'aquesta índole només pot instal·lar-se en un edifici

Part de les restes trobades a l'excavació

concebut especialment per a aquesta funció, amb dipòsits de llibres immediats a les sales de lectura (per evitar les llargues esperes de les nostres biblioteques) i amb previsions per augmentar la seva capacitat de manera que no es col·lapsi en uns anys, i, aleshores, obligui a construir nous dipòsits d'un cost molt més elevat (vegeu, si no, el que li va passar a la Biblioteca de Catalunya).

Entenc la malafiança dels que temen que deixar escapar aquesta possibilitat de fer una biblioteca, ni que sigui dubtosa la seva viabilitat futura, pugui significar que es deixa passar l'oportunitat. No ha d'ésser així. La biblioteca no ha de deixar-se per després de l'habilitació de les restes arqueològiques. Volem la biblioteca ara. Hi ha els diners per a fer-la —i l'experiència ensenya que és més econòmic fer un edifici nou que realitzar complexes adaptacions en un de vell— i tot el que cal és assignar-li un solar nou, i més adequat, i exigir que es comenci seguidament a construir-la.

Josep Fontana
Universitat Pompeu Fabra

sumari

trobad a Morella

trobad d'entitats i
Associacions Culturals de
les comarques de la Diòcesi
de Tortosa

pàg. 2

coneguem els centres d'estudis

Centre d'Estudis
Riudomencs, Arnau de
Palomar

pàg. 3-4

àmbits de recerca

L'Associació d'Història rural
de les comarques gironines

pàg. 5

institut d'estudis catalans

Publicació de l'Atles del
Domini Català

pàg. 6

ressenyes i novetats

pàg. 7-11

Trobada d'Entitats i Associacions Culturals de les Comarques de la Diòcesi de Tortosa

El dia 1 de juny es van reunir a la ciutat de Morella (els Ports) una vintena d'entitats culturals de les comarques del Baix Ebre, el Maestrat, el Matarranya, el Montsià, els Ports, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta. Aquesta reunió era l'última activitat del I Congrés Cultural i Territori a la Diòcesi de Tortosa, que es va celebrar al desembre de 2001 a Benicarló i Tortosa. El gel de les carreteres va dissuadir molts dels participants i va caler tornar a convocar la reunió.

L'objectiu d'aquesta primera sessió era recuperar les relacions seculares a les tres vessants del massís dels Ports, per la qual cosa calia conèixer-nos. En primer lloc, es va presentar el resultat d'una enquesta a les entitats culturals de la zona que han publicat alguna recerca. Les entitats d'aquesta àrea són molt menudes en recursos humans i econòmics, però tenen una certa presència social, perquè els seus territoris d'actuació són locals. A continuació, les entitats presents van fer una breu presentació de tres o quatre minuts sobre les seues activitats i projectes.

Després de la parada per fer un pastisset ofert per l'Ajuntament morellà, Emili Fonollosa, d'Amics de Vallibona (els Ports), va dissertar

sobre l'aprofitament de les tecnologies de la informació per a les entitats culturals, i Màrius Pont, del Centre d'Estudis Planers, de Santa Bàrbara (Montsià), va treure punta a la superació cultural de l'escapçament administratiu. No té sentit que es vagen creant espais transfronterers i ací es reforcen unes fronteres que sempre han estat molt permeables, insistint en idees com la d'àmbit lingüístic comú o la de centre geogràfic dels Països Catalans.

Després de més d'una hora llarga de debat es va acordar que a través del servei d'informació supracomarcal Vinaròs News (news.vinaros.net)

se centralitzaria la informació de les activitats del centres d'estudis de l'àrea, usant-lo com a llista de distribució i portal d'entrada a les webs de les entitats. Les associacions participants es van comprometre a enviar les seues activitats i una presentació de l'entitat. El president de la Coordinadora de Centres d'Estudis, Josep Santesmases, també va oferir el servei Infocentres per a obtenir una difusió de les nostres activitats del Pirineu al Segura i Josep Sebastià Cid, delegat de Cultura de la Generalitat de Catalunya a les Terres de l'Ebre va explicar-nos el projecte de Fundació Ramon Muntaner, de suport als estudis locals dels països de llengua catalana.

L'altre acord important va ser convocar aquesta reunió anualment per abordar temes concrets. L'any 2003 l'amfitriona serà l'Associació Cultural del Matarranya i la reunió de Calaceit es dedicarà a les recerques conjuntes, presentant les existents a la zona i afavorint-ne la realització en el futur.

Centre d'Estudis dels Ports

El Centre d'Estudis Riudomencs

Arнау de Palomar

En els inicis de la restauració democràtica existia un desig de renovació social, de participació popular, de recuperació dels drets de la nació catalana. Dins d'aquest context, un grup de riudomencs van decidir aglutinar esforços i treballar per renovar les estructures culturals de Riudoms. Aquesta iniciativa es va concretar en la creació, l'any 1973, de la Junta Promotora del Museu Municipal. El seu objectiu més immediat va ser fer una crida a tots els riudomencs a col·laborar-hi amb l'aportació d'objectes per al futur museu.

L'any 1978, la Junta Promotora va veure la necessitat d'eixamplar l'entitat i va cercar nous objectius. D'aquesta manera va néixer el Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar (CERAP).

A més a més, de recollir els projectes de la Junta Promotora, el CERAP va sorgir amb l'objectiu de desenvolupar tota una sèrie d'activitats relacionades amb la cultura i, especialment, promoure l'estudi de la nostra realitat històrica i social. Entre els seus projectes emblemàtics hi havia el de creació d'una casa de cultura, amb una biblioteca i un arxiu, un fons museístic, l'edició de publicacions locals monogràfiques, etc. Objectius que va empènyer i que avui en bona part s'han aconseguit. També va impulsar, col·legiadament, l'Escola de Música de Riudoms.

L'any 1982 l'assemblea extraordinària de socis acordà l'adquisició dels baixos i annexos a cal Marc Massó, situats a l'avinguda de Pau Casals, per a instal·lar-hi la seu social de l'entitat. Aquesta

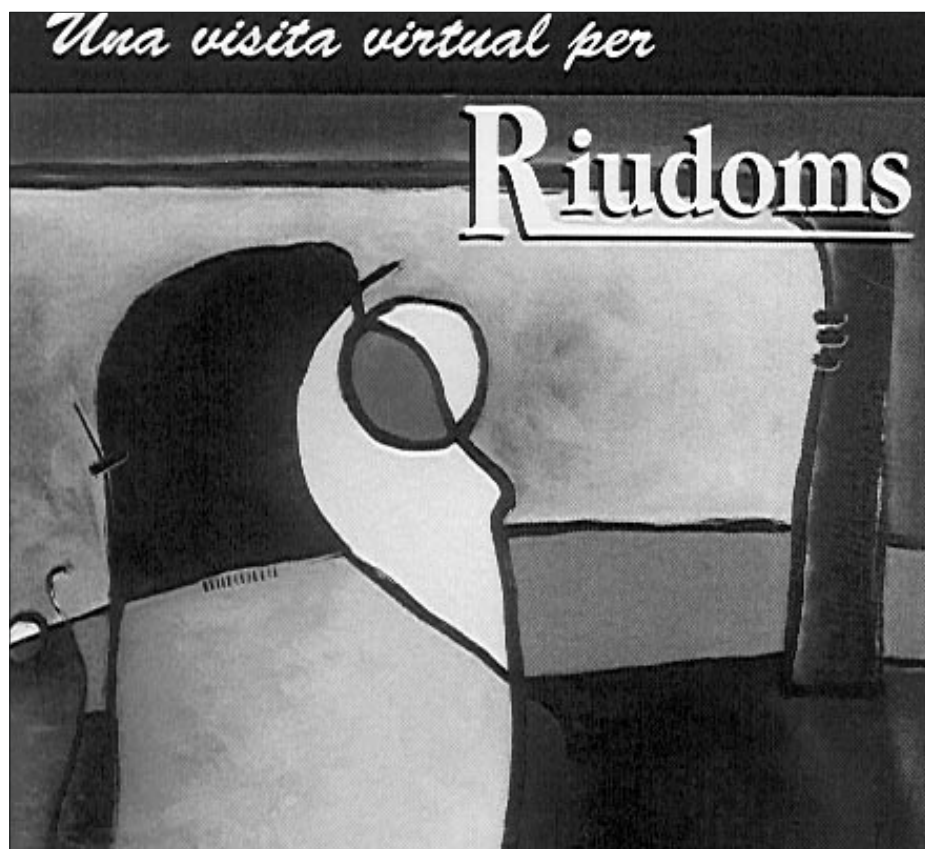
iniciativa va fer que l'Ajuntament de Riudoms comprés la resta de l'edifici per tal de destinar-la a Casa de Cultura.

El CERAP va crear la revista *Lo Floc*, ha editat nombrosos llibres (quaderns de divulgació cultural), ha organitzat múltiples exposicions d'artistes, ha promogut

vetllades poètiques, premis d'investigació, de pintura, poesia (premis Arnau de Palomar), premis de reconeixement a tota una trajectòria (premi Rosa dels Vents), trobades d'artistes riudomencs, cicles de concerts... Ha comptat amb seccions força actives, com ara són excursionisme, espeleologia, escacs... El CERAP, a més, ha organitzat un seminari d'estudis agraris, que ara per ara ja arribat a la tretzena edició, ha organitzat i ha participat a la Roda d'Art. També, ha impulsat la creació de la colla de diables de Riudoms i ha comptat amb un grup de

l'any 1997 amb el títol *Els noms populars dels núvols, boires i vents: Ribera d'Ebre i Terra Alta*, d'Albert Manent.

La nostra entitat ha demostrat que és una via integradora, altament enriquidora i creativa que continuarà actuant sota criteris, finalitats i objectius propis i amb total independència.

MARC GENERAL D'ACTUACIÓ

- La principal: servir i fomentar la cultura en el nostre poble, així com millorar i actualitzar infraestructures i equipaments de l'entitat per tal d'oferir serveis de major qualitat.

- Prosseguir en la política d'obertura i apropament del CERAP vers els diversos sectors i entitats cíviques locals, objectius que s'intenten assolir mitjançant la promoció d'activitats i acords que ho facin possible.

- Potenciar la integració i la participació dins del CERAP dels joves i estudiants del poble, tant a nivell individual com col·lectiu, a través d'actuacions i programes específics, d'acord amb llurs inquietuds i interessos culturals.

- Planificar i dur a terme programes d'investigació concrets, segons les prioritats referents a la història, la realitat política, social i cultural de Riudoms.

teatre, que fins i tot ha creat, obres pròpies.

Podem concloure que el CERAP ha donat exemple d'una gran activitat associacionista i cultural.

EL CERAP AVUI

En un context social en constant evolució, el CERAP ha lluitat per a ser una entitat del seu temps. Ha fet un esforç considerable per a renovar-se i posar al dia objectius i estructures, i fer-se, així, més porós i integrador. Aquest és el marc d'actuació que el CERAP va iniciar l'any 1992.

El balanç que en podem fer, ara per ara, és força satisfactori. Una mostra, n'és l'impuls que el Centre d'Estudis ha generat amb la recuperació de la colla de diables de Riudoms, la qual actualment ja pot considerar-se un grup consolidat. A més, el CERAP ha facilitat un espai on donar a conèixer formacions musicals del Camp de Tarragona. Potser la més novedosa

d'aquestes actuacions ha estat la presentació de la primera banda de música dixieland tarragonina.

Cal dir també que la secció de muntanya ha rebut un nou impuls amb la creació d'un grup federat d'espeleologia. Tot això, sense oblidar altres aspectes importants com ara l'apartat de publicacions, amb l'edició de la revista *Lo Floc* i els *Quaderns de Divulgació Cultural*; l'últim dels quals fou publicat

Història Rural. L'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines. L'especialització com a marca, el treball en equip com a repte

L'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines es va fundar fa tres anys. Durant aquest temps ha portat a terme diferents activitats i s'ha consolidat com un centre més entre els existents a l'àmbit gironí, alguns amb molts anys d'existència. En relació a aquests centres d'estudis, la novetat que presenta l'Associació d'Història Rural consisteix en el seu caràcter monotemàtic. L'especialització en la història rural és la seva marca de presentació, fet que contrasta amb les activitats dels altres centres dedicats a la publicació d'una miscel·lània anual i, alguns, també, d'un estudi monogràfic. Davant d'aquestes activitats, l'Associació d'Història Rural ha optat per la publicació de la Biblioteca d'Història Rural, una col·lecció que s'ha dividit en tres seccions: estudis, documents i fonts (per a més informació: www.udg.edu/ilcc/ahr.html). Sens dubte, l'especialització és allò que predomina.

El gran repte que ens hem plantejat no és, però, la publicació, que per si sola ocupa molts dels esforços, sinó sobretot assajar una manera de treballar en equip que permeti mantenir el contacte entre els diferents associats, de procedència heterogènia (estudiants d'història, llicenciats, professorat d'universitat, professorat d'ensenyament secundari, arxivers, aficionats a la investigació històrica...), amb interessos molt variats, i animar-los a treballar en equip entorn de temes que

puguin ser atractius per a una bona part dels membres de l'Associació. Per tal de mantenir aquesta unitat d'acció, es disposa d'algunes eines bàsiques. D'entrada, la publicació del butlletí *Mestall*, publicació que manté al dia els associats en les activitats programades per l'Associació, però també totes aquelles que, tenint com a marc la temàtica rural, puguin ser del seu interès. En segon lloc, l'organització anual d'unes sessions, en col·laboració amb d'altres centres i entitats (Centre de Recerca d'Història Rural de la UdG, Arxiu Històric de Girona, Col·legi d'Arquitectes de Girona), dedicades a temàtiques específiques; s'ha portat a terme una taula rodona sobre la sagrera medieval, una jornada sobre l'arquitectura rural i, recentment, una altra sobre les visites pastorals com a font històrica. Finalment, la investigació històrica. Diposar d'un important potencial investigador, com són els 150 associats, els quals porten a terme les seves investigacions individuals, i presentar-los projectes col·lectius que els puguin interessar, és un repte que, de moment, s'ha fet realitat amb la participació d'un nombre important d'associats en dos projectes que estan en funcionament:

1. La memòria dels hisendats. La reconstrucció de la memòria històrica dels hisendats durant els darrers cinquanta anys. El projecte compta amb l'aportació econòmica d'un ajut de l'IPEC-recerca, que en aquests moments ja es troba en el segon any d'execució. L'equip que s'ha format està coordinat per Enric Sagner, investigador principal, i compta amb una vintena de persones que hi col·laboren de manera diferent: des dels que han participat en les feines prèvies, als que han enregistrat entrevistes amb els hisendats, als que han transcrit les entrevistes, fins als que, en la fase actual, han de redactar la memòria final i fins l'exposició. Només un equip d'investigadors podia portar a terme aquesta feina en un període, marcat per la concessió de l'ajut, de dos

anys. Segons quin sigui el resultat, i de moment les expectatives són molt favorables, s'iniciarà una segona fase dedicada a l'estudi dels masovers, jor--nalers i mo--ssos. De manera que, en acabar aquesta recerca, haurem aconseguit una veritable radiografia de la societat rural dels darrers cinquanta anys.

2. Tota la gent. Aquest és un projecte de reconstrucció de les famílies gironines a través del buidat sistemàtic dels sagramentals de les parròquies gironines. El projecte sorgeix d'un grup d'associats que s'han convertit en una secció de l'Associació, el GREDEG, i que han llançat una crida oberta als investigadors i persones interessades en la demografia històrica i les genealogies, associats o no. El projecte ha tingut una bona acollida, ara només faltaria veure'n les realitzacions. Els resultats no seran immediats, la tasca és ingent, però les ganes i el factor humà hi són.

De moment, aquesta és la feina que s'està fent. És aviat encara per poder analitzar els resultats. Una cosa, però, és possible d'avaluar en aquests moments, i és el fet que es mobilitzen persones amb interessos molt diferents que, d'altra banda, seguirien amb les seves recerques individuals. S'ha posat la base d'una associació que vol ser un referent per a els estudiosos del món rural, d'aquí a uns anys en valorarem els resultats.

Lore dionsectet, velit num nit prat verosto eu facin ullan ex ex ero enis at. Duisismod lesequamet eum delisim nisl exeriureet acing ercilla alised tat.

Lor ad te mincillan hendre feugiat

Junta de l'Associació d'Història Rural, 2001

Publicació de l'Atles Lingüístic del Domini Català (ALDC)

La Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans publicà a les acaballes de l'any 2001 el primer volum de l'Atles Lingüístic del Domini Català (ALDC), que fou presentat públicament just a l'inici d'una nova primavera, la d'aquest any 2002.

Aquest nounat és l'inici d'una collita d'un vell projecte, del qual als anys cinquanta es concebé la idea i als seixanta es féu el treball de camp. La idea es deu a Antoni M. Badia i a Germà Colon i el treball de camp el dugué a terme, essencialment, Joan Veny, Joan Martí i Joaquim Rafel, tots ells membres de l'Institut d'Estudis Catalans. Després d'un llarg parèntesi (ai! per què els parèntesis són sempre tan llargs?), vingueren les fases de transcripció, informatització, elaboració i estudi de dades, realització de la cartografia i producció editorial, sota la direcció de Joan Veny, en col·laboració amb Lídia Pons.

Aquest ALDC és un instrument que mancava a la nostra llengua i representa una contribució impressionant a la dialectologia europea i, específicament, romànica, i també a la lingüística general. A partir de l'any 2003 s'aniran publicant regularment —si no apareixen dificultats pressupostàries que la presidència de l'Institut ha resolt molt generosament aquests darrers anys— els altres volums, del segon al novè. En total, l'obra contindrà més de dos mil mapes.

L'Atles Lingüístic del Domini Català és una obra paradigmàtica de les que elabora l'Institut d'Estudis Catalans. Des dels inicis, totes les seccions de l'Institut han esmerçat el seu esforç en la recollida, salvaguarda, classificació

i estudi del patrimoni de la nació catalana, tant artístic com arqueològic, arquitectònic, bibliogràfic, documental, botànic o d'una altra mena. Aquest ALDC aplega bona part d'un patrimoni intangible com és la llengua catalana en la dimensió oral, que és, de fet, la primera i la més lligada a la vida social quotidiana.

El llenguatge humà és una realitat sotmesa a forces centrífugues i centrípètes. És la realitat d'una mena d'aquestes forces centrífugues l'objecte d'estudi i descripció de l'ALDC, a saber, la variació dialectal, la diversitat lingüística existent entre grups socials que viuen en zones territorials diferents. Algú pot creure que la Secció Filològica de l'IEC ha de dedicar-se prioritàriament a l'establiment de la llengua estàndard, i, doncs, a un dels aspectes que reforcen les tendències centrípètes de la llengua. Però la fixació d'un estàndard comú demana el coneixement de les varietats dialectals, perquè se'n nodreix i perquè és aquest coneixement el que pot permetre en determinades qüestions fer la tria normativa correcta o la més adequada. Això ho sabia bé Fabra i així ho va aplicar: és l'anomenat criteri de composicionalitat.

D'altra banda, hi ha, encara, un nou aspecte pel qual esdevenen pertinents les dades de l'ALDC a l'hora de construir la imatge normativa de la llengua d'acord amb els criteris que la Secció Filològica aplica d'un temps ençà. Ens referim a la integració de la variació lingüística mateixa en el corpus normatiu unitari. Aquest objectiu es justifica en una comunitat relativament reduïda com la nostra i en les condicions

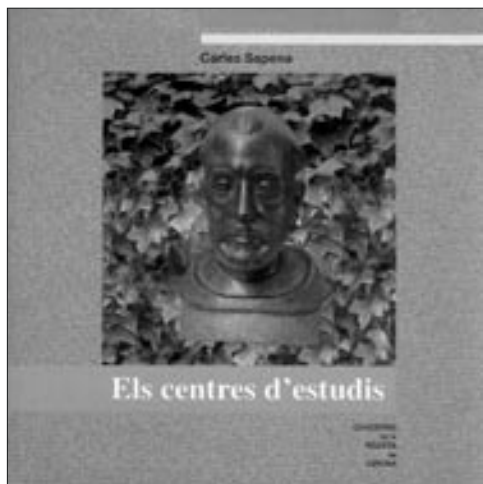

sociopolítiques actuals per raons que, probablement, qualsevol lector serà capaç de copsar. És aquesta una línia en la qual es dirigeixen també, molt recentment, algunes de les dites grans llengües, demogràficament parlant, com són el cas de la francesa o de l'espanyola, potser per unes raons diferents de les nostres o potser per unes raons no tan diferents.

Felicitem-nos, doncs, per la salut i riquesa de la llengua catalana, pel coneixement profund que en tenim i que millorarem amb obres com aquest *Atles Lingüístic del Domini Català*, que ha estat recentment guardonat amb el Premi Nacional de Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya.

Joan A. Argenter
President de la Secció Filològica
de l'Institut d'Estudis Catalans

SAPENA, Carles. *Els centres d'estudis*. Diputació de Girona / Caixa de Girona. Girona, 2002. Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 97. Sèrie Guies, 41. 103 pàg.

Les comarques de Girona formen una realitat territorial pròpia, enmig de la qual la cultura també ha assolit elements d'articulació específics. La Diputació de Girona a través del Patronat Francesc Eiximenis ve desenvolupant des del 1962 una tasca de suport a les diverses entitats d'estudis locals i comarcals de l'àmbit territorial gironí. L'ajut prestat per aquesta institució ha estat cabdal per al desenvolupament de les nombroses activitats d'aquests centres, mancats en tot moment de suport per part de les successives administracions estatals i autonòmiques. A manca d'institucions culturals de major envergadura (aparell d'estat, universitat, editorials, etc.) els centres d'estudis al llarg del darrers cinquanta anys han promogut i desenvolupat una ingent tasca de recerca i difusió de la cultura a les nostres contrades. Més recentment, la creació el 1991 de la Universitat de Girona (UdG) va semblar que podria fer entrar en crisi aquests centres, tanmateix l'absència d'una aposta clara i efectiva per a la recerca en el camp de les humanitats, així com el mal finançament atorgat a algunes iniciatives plantejades per part d'alguns col·lectius

d'aquesta nova institució, han permès als centres d'estudis de continuar essent la punta de llança de la recerca gironina i de la seva difusió.

La recent publicació d'una monografia específica dedicada als centres d'estudis dins la sèrie Guies dels Quaderns de la Revista de Girona, una altra de les encertades iniciatives de difusió cultural de la Diputació de Girona, dona compte del dinamisme i la vitatitat de la qual gaudeixen els centres d'estudis a les terres de Girona, alhora que constitueix un merescut reconeixement a la seva tasca. El treball obra de Carles Sapena, gestor cultural molt vinculat al Patronat Eiximenis, és un magnífic recull de l'activitat generada per aquests centres d'estudis. Amb dues pàgines dedicades a cadascun dels 11 centres adscrits actualment al Patronat Eiximenis, així com a trajectòries reconegudes d'alguns taller d'història local i a una prometedora iniciativa en l'àmbit de la història rural, el llibre no només fa una anàlisi de la realitat territorial gironina d'avui, sinó que ho contextualitza en un àmbit històricogeogràfic, institucional i científic molt més ampli. És així com el llibre pren un caire de manual, amb capítols dedicats a les acadèmies, a l'excursionisme científic, a la tasca desenvolupada per la *Revista de Girona*, al paper de l'IEC, a la realitat dels centres d'estudis arreu dels Països Catalans i d'Espanya, així com a la feina desenvolupada des d'institucions diverses com la UdG, l'Església, els col·legis professionals, etc., i amb apartats específics dedicats a iniciatives com l'Assamblea Intercomarcal d'Estudiosos, el propi Patronat Eiximenis o la mateixa Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana. Una obra de referència que acaba amb un útil recull internacional d'adreces electròniques.

Amb l'edició d'aquest llibre, una vegada més, Girona és pionera en l'àmbit de la història i la gestió cultural.

David Moré Aguirre

La ruta de les illes: de Mallorca a Sardenya, a cura de Joan Armangué. Dolianova, Gràfica del Parteolla, novembre 2001. Arxiu de Tradicions, Sèrie Fasciculària, núm. 7. 48 pàg.

Ara fa un any i mig, el novembre del 2000, va veure la llum el primer opuscle de la sèrie *La ruta de les illes*, de l'Arxiu de Tradicions (AdT, Sardenya), en aquella ocasió dedicat a la relació historicocultural que lliga els Països Catalans amb Sardenya i Malta. "Compartim —escribia l'editor a la presentació del fascicle— aquella atracció, aquella predisposició que duia Josep Pla "a rodar per les illes". I, efectivament, després d'haver dedicat un número a *La Guerra Civil a Catalunya* i un altre a *El Llegendari Popular Català*, a càrrec d'estudiants de Llengua i Literatura Catalanes de la Universitat de Càller, la Sèrie Fasciculària de l'AdT ha tornat a publicar una nova fita de *La ruta de les illes*, que ens ha portat *De Mallorca a Sardenya*. Va prenent forma, així, l'itinerari que ha de veure recollits en aquest cicle articles diversos relacionats amb la història i la cultura de les principals

illes de la Mediterrània Occidental; després de fer cap a Còrsega i Sicília, l'AdT té interès a recollir en forma de llibre tots aquests materials.

A l'opuscle que avui presentem es parla dels antics orígens d'aquesta ruta de les illes, que es dibuixà, fonamentalment, amb el comerç florent dels fenicis; del contacte pisanocatalanosard al llarg de la primera conquesta de les Balears (1113-1115); del comerç de l'oli entre Mallorca i Sardenya a la fi de l'edat mitjana; d'una insòlita colònia de mallorquins establerts a Villamar (sud de Sardenya), durant l'edat moderna; s'hi fa un ràpid balanç de les relacions politicoculturals entre Mallorca i l'Alguer contemporània; i, al capdavant, es presenta la recensió d'un poc conegut treball de Ramon Violant i Simorra sobre certs paral·lelismes culturals entre Sardenya, Catalunya i Balears; de l'assaig de Josep Massot i Muntaner relatiu al primer franquisme a Mallorca, i d'un recent congrés celebrat a Lunamatrona en què s'estudiaren alguns aspectes del megalitisme prehistòric. Tot plegat, a càrrec de professors de les Universitats de Càller i de les Illes Balears, i de joves membres de prestigiosos centres de recerca sards, i alhora habituals col·laboradors de l'Arxiu de Tradicions.

En definitiva, un treball sobri i dens alhora, que pretén d'obrir noves perspectives d'estudi i, sobretot, de pacífica convivència en aquestes aigües de la Mediterrània que, més que no pas allunyar-nos, han estat un canal de comunicació entre cultures.

Tiziana Limbardi

BORDERÍAS, Cristina (ed.); *Les dones i la història al Baix Llobregat*. Sant Feliu de Llobregat: Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat – Publicacions de l'Abadia de

Montserrat, 2002. Col·lecció Llorenç Sans d'Estudis del Baix Llobregat, núms. 12 (506 pàg.) i 13 (324 pàg.).

En aquests dos volums podem trobar-hi les obres que van formar part de la cinquena recerca col·lectiva, convocada pel Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat l'any 1997.

Encara que, inicialment, s'havia pensat delimitar el projecte entorn del tema del treball de la dona, ens trobem davant d'un gran ventall temàtic. Treball, matrimoni, educació, cultura, art, política, sociabilitat, moviments socials, salut i religiositat des de la baixa edat mitjana fins als nostres dies, són presents en aquesta obra.

Però, bàsicament, els estudis publicats s'agrupen en tres grans temes: articles que tracten sobre la participació de les dones en la política; d'altres, sobre la identitat i cultura femenina i, per últim, trobem aportacions sobre les relacions amb el món del treball.

Pel que fa al primer àmbit, la historiografia havia partit de l'intent d'aprofundir en la contribució de les dones en els moviments socials; però aquesta línia d'investigació ha derivat vers nous interrogants i la història de les dones en relació amb la política s'ha centrat en l'especificitat

de la seva experiència.

En relació al concepte de cultura de la dona, introduït en els anys setanta, va donar peu a una línia d'estudis centrats en l'anàlisi de la resistència de les dones al domini patriarcal, en la comprensió de les solidaritats femenines com a element de resistència a aquest domini i com a fonament de la pròpia creativitat.

Finalment, els articles centrats entorn del món del treball constitueixen una innovació en la historiografia local de la comarca del Baix Llobregat. Innovació pel tema, però també, per l'enfocament, ja que a més d'iniciar un procés d'investigació sobre el treball femení i el seu paper en el desenvolupament de l'economia comarcal qüestiona alguna de les interpretacions clàssiques de la història econòmica i social.

Els estudis que formen part de *Les dones i la història al Baix Llobregat* constitueixen una aportació novedosa en la investigació historiogràfica i el seu resultat més palpable ha estat constatar que la història de les dones va modificant, a vegades de manera imperceptible, la manera d'interrogar i afrontar el passat i amb això modifica el curs de la narració històrica i la construcció del futur col·lectiu.

Lourdes Plans

BORRELL i SABATER, Miquel. *Pobresa i marginació a la Catalunya il·lustrada: dides, expòsits i hospicians*. Barcelona, Centre d'Estudis Selvatans / Edicions Galerada, 2002, 591 p.

El Centre d'Estudis Selvatans i Edicions Galerada, amb el suport del Patronat Francesc Eiximenis, de la Diputació de Girona, han publicat recentment *Pobresa i marginació a la Catalunya il·lustrada: dides, expòsits i hospicians*, de Miquel Borrell i Sabater, que es presentà el dia 28 de juny a la Casa de Cultura de Girona.

L'acte de presentació anà a càrrec de l'historiador i diputat Joaquim Nadal Farreras.

L'obra és una adequació i actualització de la tesi doctoral de l'autor (Universitat de Girona, 1995), i posa en evidència com, malgrat els avenços tècnics, demogràfics i econòmics del segle XVIII, en la societat catalana de l'època —com en altres llocs d'Europa— restaren importants grups en la marginació.

En primer lloc, analitza el procés que se seguia quan s'abandonava un nadó, des de les causes de l'exposició (pobresa o relliscada de la mare) fins al mateix acte de l'abandonament en un camí o porta d'una església. Igualment exposa el que passava després: el bateig a corre-cuita, el difícil trasllat a l'hospital de Santa Caterina de Girona, el nodriment per dides mercenàries de baixa qualitat, el traspàs a dides dels pobles propers a la capital gironina i l'alletament per part d'aquestes, l'alta mortalitat i, sobretot, el sistema de didatge àmpliament organitzat pels rectors de poble a través d'una barreja de clientelisme econòmic i caritat cristiana. L'anàlisi de les causes del didatge és una de les aportacions més interessants del llibre a la historiografia social catalana. Si tenim present que únicament dos hospitals catalans (el de Santa Caterina de Girona i el de la Santa Creu de Barcelona) acollien nadons abandonats, i que no es conserva documentació del segle XVIII de l'hospital barceloní, el llibre de Borrell esdevé l'únic referent per entendre la xarxa assistencial catalana setcentista.

D'altra banda, els pocs nadons que aconseguien de sobreviure passaven a residir i a aprendre un ofici a l'hospici, i aquesta és la segona gran aportació del llibre: la fundació de l'hospici de Girona, la segona meitat del segle XVIII, per part del bisbe Tomàs de Lorenzana. Borrell explica minuciosament les lluites i enfrontaments entre

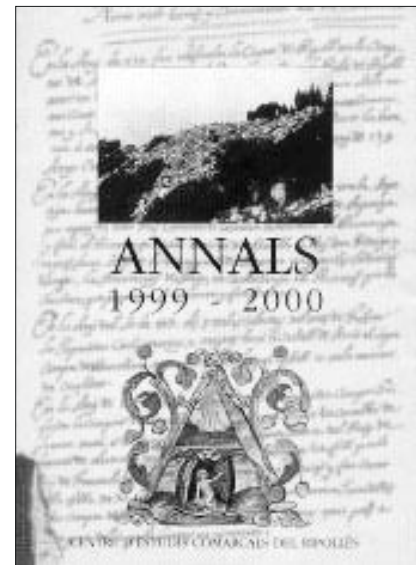

els diferents estaments i institucions gironines per tal de controlar aquest òrgan d'assistència social, i detalla, sempre amb documentació original, el tipus de vida que duïen els hospicians, dels quals fa una radiografia completa: orígens, causes d'ingrés, vida a l'hospici, horaris, educació, alimentació, edat, mortalitat, fugues, treball a les fàbriques de l'hospici. L'obra va acompanyada d'un complet apèndix amb informació de cada poble de la regió gironina amb el detall de les almoines que es donaven, els hospitals existents, el nombre de dides, expòsits i hospicians de cada poble...

Miquel Borrell i Sabater (Santa Coloma de Farners, 1953) és doctor en història moderna per la Universitat de Girona i s'ha especialitzat en l'estudi de la marginació i la pobresa el segle XVIII. Membre de Centre de Recerca d'Història Rural de la Universitat de Girona, ha publicat diversos llibres d'història local de Santa Coloma de Farners i forma part de l'equip que prepara el volum d'història de la comarca de la Selva (col·lecció editada per la Diputació de Girona). L'any 1998 obtingué una llicència retribuïda del Departament d'Ensenyament per a dedicar-se íntegrament a la recerca sobre el

tema "Caritat, beneficència, solidaritat: segles XVI-XX".

Narcís Figueras

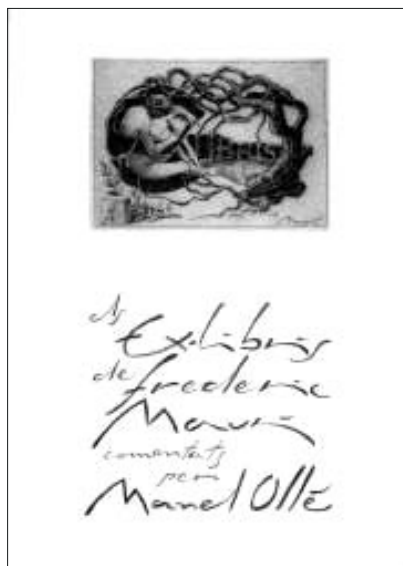
Annals, 1999-2000. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès. Ripoll, 2001. 296 pàg.

Aquest nou número dels *Annals* correspon a l'edició dels anys 1999-2000 i es presenta amb format de miscel·lània. El volum manté l'estructura habitual dels números anteriors. S'inicia amb la secció d'edició de textos, amb l'edició comentada de tres textos literaris i històrics: la primera traducció al català dels poemes del trobador ripollès Ponç de la Guàrdia, una versió inèdita de la cançó de les monges de Sant Amanç i el testimoni històric de Domingo Portusach, un memorialista ripollès d'entre els segles XVII i XVIII. A la següent secció, d'aportacions i estudis, els articles són més nombrosos i de temàtica i orientació força variades: sobre la sagristia de Ripoll (1336-1337) i Benet XII, a partir de documents pontificis; sobre els santuaris del Ripollès de Núria i de Montgrony; sobre Reginald Poc, escriptor i predicador dominicà; una aproximació biogràfica al cap carlí ripollès Joan Cavalleria, àlies Ne; sobre la literatura catalana i el Ripollès, de Jacint

Verdaguer a Alfred Badia; sobre les sancions a una homilia contra la pena de mort al Ripoll de 1975; sobre la distribució de la marmota (Marmota Marmota, L. 1758) al Ripollès; sobre el catàleg de la biblioteca de la comunitat de domers i preveres de l'església parroquial de Sant Pere de Ripoll als segles XV i XVI i un aplec sistemàtic de la bibliografia comarcal —tant de llibres i opuscles com d'articles a tota mena de revistes— apareguda al llarg dels anys 1999 i 2000. La secció de ressenyes comprèn la notícia bibliogràfica de set publicacions, la majoria de les quals són relacionades amb el Ripollès. Monogràfica, secció que caracteritza i fa diferent cada número, en aquesta ocasió està dedicada a la gestió del territori. Hi trobem dos articles, un sobre els reptes ambientals i territorials de la plana prelitoral i un altre sobre la formació recent del territori metropolità del corredor del Vallès; corresponen a dues conferències pronunciades a la jornada "La gestió del territori del passadís prelitoral de Catalunya", organitzada per la Xarxa de Ciutats i Pobles cap a la Sostenibilitat a Mollet del Vallès, l'octubre de 2000; i un tercer article, és una aportació sobre la mateixa temàtica del coordinador d'aquestes jornades. Clou aquesta miscel·lània una secció sobre el Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, amb la composició de la Junta Directiva i la relació de

socis, amb el catàleg complet de publicacions editades per aquest centre i amb les normes per a la presentació d'originals i la butlleta de subscripció als *Annals*.

Ignasi Cuadros

En quin context podríem encabir aquest llibre? Art, literatura, psicologia o potser un estudi sociològic de les Terres de l'Ebre? Llegim a l'Enciclopèdia Catalana, ex-libris: "Vinyeta que serveix per a identificar el nom del propietari de la biblioteca a què pertany un llibre determinat". Però veient els ex-libris de Frederic Mauri de seguida ens adonem que van molt més enllà d'aquesta acadèmica definició. A més d'uns extraordinaris dibuixos, són retrats de gent que ell estima, gent compromesa amb el seu territori. Cada ex-libris és una història, una vida.

Realment, hi ha molts motius per publicar aquest llibre: qualitat, originalitat i amor a la gent i a la terra. I encara n'afegim un altre: els textos de Manel Ollé. Frederic Mauri ha embellit, generosament, molts llibres amb el seu art; ara és Manel Ollé qui enriqueix l'obra de Frederic Mauri amb comentaris i descripcions que ens ajuden a gaudir plenament de les imatges, alhora que són uns textos d'una gran qualitat literària. Els ex-libris de Mauri i els textos d'Ollé són un homenatge a la gent i a les entitats que treballen per a la cultura de les Terres de l'Ebre. L'erudició de Gerard Vergés i la poesia de Zoraida Burgos, completen aquest llibre únic i suggerent.

El Centre Picasso d'Horta, compromès amb la cultura de les Terres de l'Ebre, no ha deixat passar l'oportunitat de donar a conèixer aquesta faceta artística de Frederic Mauri. La seva coneguda modèstia no pot amagar un dels artistes plàstics més importants de les Terres de l'Ebre. Val a dir que aquest llibre només ens mostra una part molt petita de la seva obra (pintura, gravats, cartells, etc.), però molt original i de molta qualitat.

Per acabar, un altre factor a tenir en compte, aquest llibre ha estat editat pel Centre Picasso d'Horta de Sant Joan i imprès a Calaceit, allà a les terres de l'Algars i el Matarranya, la qual cosa demostra que el sud del sud, està viu.

Elias Gaston Membrado

novetats bibliogràfiques

-ARMANGUÉ i HERRERO, Joan. *L'acqua nella tradizione popolari sarda*. Sèrie Atti, 4. Arxiu de Tradicions de l'Alguer. Càller, 2002. 163 pàg.
- BALLERO, Gavi. *Lo Sidadu. Comèdia musical en dos actes*. A cura de Lucca Scala. Col·lecció Antologia, 2. Arxiu de Tradicions de l'Alguer. Càller, 2002. 63 pàg.
- BUXÓ, Ramon. *L'origen i l'expansió*

de l'agricultura a l'Empordà. Del neolític a la romanització. Col·lecció Estudis, 3. Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines / CCG Edicions / Universitat de Girona. Girona, 2001. 207 pàg.
- CABALLÉ, Antoni / PONCE, Santi / VIVET, Josep M. *La Unió Esportiva Vic. El club de futbol de la ciutat (1913-1999)*. Unió Esportiva Vic /

Pagès Editors. Vic, 2002. 209 pàg.
- CALVET PUIG, Jordi. *L'impacte de la Guerra de Cuba a Sabadell (1895 - 1898)*. *Les cartes del soldat Dionís Torruella Alujas*. Quaderns d'Arxiu de la Fundació Bosch i Cardellach, XC-XCI. Fundació Bosch i Cardellach. Sabadell, 2001. 167 pàg.
- CLARA, Josep. *La primera oposició al franquisme. Els grups clandestins*

- a la demarcació de Girona. Quaderns del Cercle, núm. 18. Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona. Girona, 2002. 192 pàg.
- AA.VV. *Aguaits. Revista d'investigació i assaig*. Núm. 18. Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta. Pedreguer, 2001. 134 pàg.
 - AA.VV. *Au! Revista comarcal dels Ports*. Núm.61. Associació Cultural dels Ports. Morella, 2002. 32 pàg.
 - AA.VV. *Bibliografia de la ciutat de Girona*. CD-Rom. Ajuntament de Girona / Universitat de Girona / Universitat Autònoma de Barcelona. Girona, 2002.
 - AA.VV. *Eivissa*. Núm.38. Institut d'Estudis Eivissencs. Eivissa, 2002. 64 pàg.
 - AA.VV. *Estudis del Baix Empordà*. Publicacions de l'Institut d'Estudis del Baix Empordà. Núm. 21. Institut d'Estudis del Baix Empordà. Sant Feliu de Guíxols, 2002. 282 pàg.
 - AA.VV. *Formes i llocs. Intervencions plàstiques a Teulada i Moraira*. Juliol - agost - setembre 2001. Ajuntament de Teulada / Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta. Teulada, 2001. 28 pàg.
 - AA.VV. *Gurb. Un poble arrelat a la terra*. Ajuntament de Gurb. Gurb, 2002. 487 pàg.
 - AA.VV. *La Resclosa. Estudis de la Vall del Gaià*. Núm.6. Centre d'Estudis del Gaià. Vila-rodona, 2002. 152 pàg.
 - AA.VV. *L'Eixarmada*. Núm.8. Centre d'Estudis Beguetans. Begues, 2002. 20 pàg.
 - AA.VV. *Lo floc. Revista del Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar*. Núm. 169. Centre d'Estudis Riudomencs "Arnau de Palomar". Riudoms, 2001. 24 pàg.
 - AA.VV. *Miscel·lània d'estudis santjustencs XI*. Centre d'Estudis Santjustencs / Ajuntament de Sant Just Desvern. Sant Just Desvern, 2002. 161 pàg.
 - AA.VV. *Miscel·lània d'homenatge a Modest Prats*, Volum I. Col·lecció Estudi General, 21. Universitat de Girona. Girona, 2001. 526 pàg.
 - AA.VV. *Miscel·lània d'homenatge a Modest Prats*, Volum II. Col·lecció Estudi General, 22. Universitat de Girona. Girona, 2001. 567 pp
 - AA.VV. *Notes. Volum 17. Monogràfic: El preu de conviure amb la natura: els riscs naturals. Exemples aplicats al municipi de Mollet del Vallès*. Centre d'Estudis Molletans. Mollet del Vallès, 2002. 262 pàg.
 - AA.VV. *Pere Quetglas - Xam - Miscel·lània*. Estudis Baleàrics, 68/69. Institut d'Estudis Baleàrics. Palma de Mallorca, 2001. 202 pàg.
 - AA.VV. *Sant Quirze tal com era i tal com és*. Grup d'Investigació i Història de Sant Quirze del Vallès / Ajuntament de Sant Quirze del Vallès. Sant Quirze del Vallès, 2001. 131 pàg.
 - DEL RIO i CAMPMAJÓ, Leonard. *L'hostal de la gavina*. Col·lecció Flor de Neu, 5. Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Igualada, 2001. 95 pàg.
 - DOMÈNECH, Fèlix. *Treballs i desdixas que àn succeït en lo present Principat de Chatalunya y en la particular a nostre bisbat de Gerona (1674-1700)*. Edició crítica i estudi introductor de Pere Gifre i Xavier Torres. Col·lecció Documents, 2. Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines / CCG Edicions / Universitat de Girona. Girona, 2001. 104 pàg.
 - DOMÈNEC i CASADEVALL, Gemma. *Els oficis de la construcció a Girona. 1419-1833. Ofici i cofraria. Mestres de cases, picapedrers, fusters i escultors a Girona*. Col·lecció de Monografies, núm. 17. Institut d'Estudis Gironins. Girona, 2001. 431 pàg.
 - GARCIA, Xavier. *Història i cultura local a Catalunya al segle XX*. Premi d'Assaig Rovira i Virgili, 2002. Col·lecció El Mèdol-Fòrum, 25. Edicions El Mèdol. Tarragona, 2002. 127 pàg.
 - GASCON ALTÈS, Vicenç / RIBÉ LLENAS, Ernest. *La Cooperativa elèctrica de Valls (1924-1948). Un cas atípic en el procés d'electrificació de Catalunya*. Estudis Vallencs, XL. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 2002. 343 pàg.
 - MAURI, Frederic. *L'ex libris de Frederic Mauri comentats per Manel Ollé*. Centre Picasso d'Orta. Horta de Sant Joan, 2002. 216 pàg.
 - MIERES, Tomàs. *Costums de Girona*. Edició crítica i introducció d'Antoni Cobos Fajardo. Col·lecció Documents, 3. Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines / CCG Edicions / Universitat de Girona. Girona, 2001. 272 pàg.
 - OLLER i FOIXENCH, Joan Manel. *Apunts per a una història de la premsa terrassenca*. Terrassa viva / 5. Centre d'Estudis Històrics de Terrassa / Fundació Torre del Palau. Terrassa, 2002. 204 pàg.
 - PLANS i CAMPDERRÓS, Lourdes. *L'Escola Industrial de Terrassa 1902 - 2002. Cent anys de vida universitària*. Escola Universitària d'Enginyeria Tècnica de Terrassa. Terrassa, 2002. 182 pàg.
 - PONS ROCA, Josep Antoni. *Homenatge a Alan Hillgarth, cònsol britànic a Mallorca durant la Guerra civil. Els bonbardeigs, el final de la Guerra a Menorca i el record d'un home íntegre: Joan Mascaró Salord*. Col·lecció Petit Format, 13. Institut Menorquí d'Estudis. Maó, 95 pàg.
 - TORRELLÓ i JUNYENT, Josep. *Sitges 1865-1877: revolució, guerra i música*. Col·lecció d'Estudis Sitgetans, 28. Grup d'Estudis Sitgetans. Siges, 2001. 225 pàg.

centres adherits a la Coordinadora

1. Agrupació Cultural de Vila-seca (Vila-seca)
2. Àmbit de Recerques del Berguedà (Berga)
3. Amics de Besalú i el seu Comtat (Besalú)
4. Arxiu de Tradicions de l'Alguer (Alguer)
5. Associació Cultural Baixa Segarra (Santa Coloma de Queralt)
6. Associació Cultural El Vilatà (Gironella)
7. Associació Cultural Modilianum (Moià)
8. Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines (Girona)
9. Centre de Documentació. Ecomuseu dels Ports (Horta de Sant Joan)
10. Centre d'Estudis Alcoverencs (Alcover)
11. Centre d'Estudis Beguetans (Begues)
12. Centre d'Estudis del Bages (Manresa)
13. Centre d'Estudis Centellencs (Centelles)
14. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat (Sant Feliu de Llobregat)
15. Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles (Banyoles)
16. Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada (Igualada)
17. Centre d'Estudis Comarcals de la Ribera d'Ebre (Flix)
18. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès (Ripoll)
19. Centre d'Estudis de Granollers (Granollers)
20. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà (Montblanc)
21. Centre d'Estudis de l'Alt Urgell (Seu d'Urgell)
22. Centre d'Estudis del Gaià (Vila-rodona)
23. Centre d'Estudis Històrics de Terrassa (Terrassa)
24. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (Hospitalet de Llobregat)
25. Centre d'Estudis i Difusió del Patrimoni Industrial (Terrassa)
26. Centre d'Estudis Ignasi Iglésias (Barcelona)
27. Centre d'Estudis del Lluçanès (Prats de Lluçanès)
28. Centre d'Estudis Molletans (Mollet del Vallès)
29. Centre d'Estudis dels Ports (Morella)
30. Centre d'Estudis Riudomencs (Riudoms)
31. Centre d'Estudis Santfostencs (Sant Fost de Campcentelles)
32. Centre d'Estudis Santjustencs (Sant Just Desvern)
33. Centre d'Estudis Selvatans (Santa Coloma de Farners)
34. Centre d'Estudis Seniens (Sènia)
35. Centre d'Estudis Socials d'Osona CESO (Vic)
36. Centre d'Estudis d'Ulldecona (Ulldecona)
37. Centre de Lectura de Reus (Reus)
38. Centre de Recerca Històrica del Poble Sec. CERHISEC (Barcelona)
39. Centre de Recerques Universitàries (Cervera)
40. Centre Picasso d'Horta. Associació Unesco (Horta de Sant Joan)
41. Col·lectiu de Recerques Arqueològiques de Cerdanyola CRAC (Cerdanyola)
42. Espai de Recerca (Molins de Rei)
43. Fundació Bosch i Cardellach (Sabadell)
44. Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs (Lleida)
45. Grup d'Estudis Locals (Sant Cugat del Vallès)
46. Grup d'Estudis Sitgetans (Sitges)
47. Grup d'Investigació d'Història de Sant Quirze (Sant Quirze del Vallès)
48. Grup de Recerca Folklòrica d'Osona (Falgueroles)
49. Institut d'Estudis Baleàrics (Palma de Mallorca)
50. Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta (Pedreguer)
51. Institut d'Estudis Comarcals del Montsià (Ampostà)
52. Institut d'Estudis Eivissencs (Eivissa)
53. Institut d'Estudis Gironins (Girona)
54. Institut d'Estudis Penedesencs (Vilanova i la Geltrú)
55. Institut d'Estudis Vallencs (Valls)
56. Institut de Llengua i Cultura Catalanes (Girona)
57. Institut Menorquí d'Estudis (Maó)
58. Museu Arxiu de Santa Maria. Centre d'Estudis Locals de Mataró (Mataró)
59. Patronat d'Estudis Osonencs (Vic)
60. Patronat Francesc Eiximenis (Girona)
61. Taller d'Història de Gràcia (Barcelona)

FRONTISSA

Edita:

Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana
Carrer del Carme, 47 (IEC) - 08001 BARCELONA
Tel.: 933 248 585 ext.131 - Fax: 932 701 180 - a/e: ccepc@iec.es

Consell de Redacció:

Ignasi Cuadros, Lourdes Plans, Marcel Poblet, Carles Riba, Josep Santesmases i Francesc Viso

Dipòsit legal: T-730-2001 - Imprimeix: Impremta Requesens - Disseny i composició: Imatge-9, SL

Diputació
Barcelona
xarxa de municipis

Generalitat de Catalunya

Diputació de Girona